

Wiadomości statystyczne

miesięcznik
rok XV
Warszawa
sierpień 1970

8

41833 (2)

w numerze

Kazimierz Romaniuk
Proces reprodukcji ludności

**Barbara Grzymek,
Bogusław Szybisz**
Studia nad strukturą
powiązań międzygałęziowych
na podstawie jednorazowego
badania za 1967 r.

Bolesław Graczyk
Podział terenu kraju
na stałe rejony statystyczne
i obwody spisowe

Andrzej Luszczewicz
Przybliżona miara stopy
życiowej ludności Polski

Stanisław Gajos
Niektóre problemy sporządzania
statystycznych bilansów
produktów rolniczych

Ryszard Zygała
Przeobrażenia strukturalne
komunikacji miejskiej w Polsce

Andrzej Pachucki
Atlas statystyczny
Polski 1970 r.

SPIS TREŚCI

Kazimierz Romaniuk — Proces reprodukcji ludności	1
Barbara Grzymek, Bogusław Szybisz — Studia nad strukturą powiązań międzygałęziowych na podstawie jednorazowego badania za 1967 r.	3
NARODOWY SPIS POWSZECHNY 1970	
Bolesław Graczyk — Podział terenu kraju na stałe rejony statystyczne i obwody spisowe	5
DYSKUSJA	
Andrzej Luszniwicz — Przybliżona miara stopy życiowej ludności Polski	9
Stanisław Gajos — Niektóre problemy sporządzania statystycznych bilansów produktów rolniczych	12
Z PRAC GUS	
Tadeusz Spiczynski — Ludność zameldowana na pobyt czasowy powyżej 2 miesięcy	17
Leon Piotrowski — Nowy system numerów statystycznych jednostek gospodarki społecznej	21
ZASTOSOWANIE STATYSTYKI MATEMATYCZNEJ	
Barbara Podgórska — Ekonometryczna analiza kosztów materiałowych w przemyśle maszyn i aparatów elektrycznych	24
TECHNIKA OBLICZENIOWA	
Wili Wachmacher — Wczytywanie danych w ramach opracowania spisu ludności i mieszkań na maszynie elektronicznej	26
Tadeusz Gajdemski — Elektroniczne maszyny cyfrowe produkcji polskiej i krajów sąsiednich	29
INFORMACJE	
Ryszard Zygała — Przeobrażenia strukturalne komunikacji miejskiej w Polsce	31
Zygmunt Dymny — Inwestycje rolnicze w województwie koszalińskim	33
Maria Duda — Proces starzenia się ludności w wybranych krajach Europy Wschodniej	36
Eugeniusz Gałka — Rola sieci korespondentów rolnych w systemie statystyki rolniczej	39
PRZYCZYNNY DO DZIEJÓW POLSKIEJ STATYSTYKI	
Józef Żeglicki — Pierwszy spis zakładów przemysłowych	40
WYDAWNICTWA STATYSTYCZNE	
Andrzej Pachucki — Atlas statystyczny Polski 1970 r.	43
Zdzisław Kułakowski — Polskie Towarzystwo Statystyczne i jego oficjalny organ „Przegląd Statystyczny”	45
Tadeusz Kania — Osiemnasta sesja Konferencji Statystyków Europejskich	48
„Polityka — Statystyka” (wklejka do „Polityki”)	
WYDAWNICTWA GUS (wklejka)	

СОДЕРЖАНИЕ

Казимеж Романиук — Процесс воспроизводства населения (1)	
Барбара Грзимек, Богуслав Шибис — Исследования структуры межотраслевых связей на основе единовременного обследования за 1967 г (3)	
ВСЕОБЩАЯ ПЕРЕПИСЬ НАСЕЛЕНИЯ 1970	
Болеслав Грачик — Распределение территории страны на постоянные статистические районы и переписные участки (5)	
ДИСКУССИЯ	
Андрей Лушневич — Приблизительное измерение уровня жизни населения Польши (9)	
Станислав Гайос — Некоторые вопросы составления статистических балансов сельскохозяйственных продуктов (12)	
ИЗ РАБОТ ЦСУ	
Тадеуш Спичиньски — Население прописанное на временное пребывание до 2 месяцев (17)	
Леон Петровски — Новая система статистических номеров единиц народного хозяйства (21)	
ПРИМЕНЕНИЕ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ СТАТИСТИКИ	
Барбара Подгурка — Эконометрический анализ материальных затрат в машиностроительной промышленности и промышленности электрических аппаратов (24)	
ВЫЧИСЛИТЕЛЬНАЯ ТЕХНИКА	
Вили Вахмахтер — Считывание данных в рамках разработки переписи населения и квартир на электронной машине (26)	
Тадеуш Гайдески — Электронные машины (29)	
ИНФОРМАЦИИ	
Рyszard Zygała — Преобразования в городском сообщении Польши (31)	
Zygmunt Dymny — Капиталовложения в сельском хозяйстве в кошалинском воеводстве (33)	
Maria Duda — Процесс старения населения в некоторых странах Восточной Европы (36)	
Eugeniusz Gałka — Роль сети сельских корреспондентов в системе статистики сельского хозяйства (39)	
НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ О РАЗВИТИИ ПОЛЬСКОЙ СТАТИСТИКИ	
Józef Żelicki — Первая перепись промышленных предприятий (40)	
СТАТИСТИЧЕСКИЕ ПУБЛИКАЦИИ	
Andrzej Pachucki — Статистический атлас Польши 1970 г. (43)	
Zdzisław Kułakowski — Польское статистическое сообщество и его официальный орган „Статистический обзор” (45)	
Tadeusz Kania — Восемнадцатая сессия Конференции Европейских Статистиков (48)	
„Polityka — Statystyka” (вкладыш к журналу „Polityka”)	
ИЗДАТЕЛЬСТВА ЦСУ (вкладыш)	

CONTENTS

Kazimierz Romaniuk — Population Reproduction Process (1)	
Barbara Grzymek, Bogusław Szybisz — Studies of the Inter-Industrial Flows Based on the Occasional Investigation 1967 (3)	
NATIONAL GENERAL CENSUS 1970	
Bolesław Graczyk — Division of the Country's Area into Stable Statistical Regions and Census Districts (5)	
DISCUSSION	
Andrzej Luszniwicz — Approximate Measure of Population Living Standard in Poland (9)	
Stanisław Gajos — Some Problems of Making the Statistical Balances of Agricultural Products (12)	
FROM THE CSO WORK	
Tadeusz Spiczynski — Population Registered for Temporary (over two month) Staying (17)	
Leon Piotrowski — New System of Statistical Code Numbers for Socialized Economy Units (21)	
APPLICATION OF MATHEMATICAL STATISTICS	
Barbara Podgórska — Econometric Analysis of Material Input Cost in the Machine Building and the Electric Devices Industries (24)	
COMPUTATION TECHNIQUE	
Wili Wachmacher — Electronic Processing of Materials of the Population and Dwellings' Census: Input of Data (26)	
Tadeusz Gajdemski — Electronic Machines Made in Poland and in Neighboring Countries (29)	
INFORMATION	
Ryszard Zygała — Changes in Urban Traffic in Poland (31)	
Zygmunt Dymny — Investments in Agriculture in Koszalin Voivodship (33)	
Maria Duda — Process of Population Ageing in the Selected Countries in Eastern Europe (36)	
Eugeniusz Gałka — Position of the Agricultural Correspondents' Network in the Agriculture Statistics (39)	
CONTRIBUTIONS TO THE HISTORY OF POLISH STATISTICS	
Józef Żeglicki — First Census of Industrial Establishments (40)	
STATISTICAL PUBLICATIONS	
Andrzej Pachucki — Statistical Atlas of Poland 1970 (43)	
Zdzisław Kułakowski — Polish Statistical Society and its Official Journal „Statistical Review”	
Tadeusz Kania — Eighteenth Session of Conference of European Statisticians (48)	
„Politics — Statistics” (a review of appendix to the weekly „Politics”)	
CSO PUBLICATIONS (appendix)	

Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego zaleciło czasopismo jako lekturę pomocniczą do nauczania statystyki w uczelniach ekonomicznych i wydziałach ekonomicznych uniwersytetów oraz wydziałach inżynierjno-ekonomicznych politechnik

INFORMACJA DLA NADSYŁAJĄCYCH MATERIAŁY DO DRUKU
W „WIADOMOŚCIACH STATYSTYCZNYCH”

„Wiadomości Statystyczne” publikują artykuły poświęcone teorii i praktyce statystycznej, omawiające metody i wyniki badań prowadzonych przez GUS oraz inne instytucje w kraju i za granicą. Czasopismo publikuje również recenzje, zapowiedzi wydawnicze, notki bibliograficzne itp.

Objętość artykułu nie powinna w zasadzie przekraczać 7—10 stron maszynopisu artykułów naukowych oraz 3—5 stron artykułów informacyjnych.

Maszynopisy pisane jednostronnie po 30 wierszy a 65 znaków powinny być dostarczane w dwóch egzemplarzach (w tym oryginał). Tablice, wykresy, teksty odsyłaczy itp., zaopatrzone w arabską numerację ciągłą, powinny być załączone poza tekstem, na oddzielnych stronach; w tekście należy zaznaczyć miejsca, gdzie mają one być zamieszczone. Znaki, które mają być drukowane kursywą, należy podkreślić falistą linią, a prostą linią fragmenty tekstu, które winny być wyróżnione inną czcionką

łączeniu zaś z otrzymywaną sprawozdawczością i spisami rolniczymi w gospodarstwach państwowych i uspołecznionych otrzymujemy wielkość produkcji w całym rolnictwie. Materiał ten jest bazą wyjściową do opracowania plonów i zbiorów poszczególnych ziemiopłodów w gospodarstwach indywidualnych. Ponadto ich informacje są jedynym źródłem danych z zakresu agrotechniki. A więc uzyskujemy informacje o sposobie siewu zbóż, sprzętu zbóż i ziemniaków, a także dowiadujemy się o ilości wysiewanego ziarna na 1 ha przy zastosowaniu siewu rzędowego i rzutowego oraz o udziale powierzchni zbóż zasianej ziarnem kwalifikowanym w ogólnej powierzchni tej uprawy.

Z zakresu sadownictwa i warzywnictwa wszystkie opracowania dotyczące powierzchni plonów i zbiorów poszczególnych ziemiopłodów w gospodarstwach indywidualnych opierają się na materiale dostarczanym przez korespondentów.

Z zakresu produkcji zwierzęcej dane od korespondentów pozwalają na obliczenie rocznej produkcji

mleka, jaj, wełny oraz płodności macior i strat prosiąt przy chowie w gospodarstwach indywidualnych. Na podstawie tych informacji określana jest długość okresu pastwiskowego w danym roku. Należy dodać, że bez tych informacji zbilansowanie pasz nie byłoby możliwe.

Korespondenci dostarczają również informacji o kształtowaniu się cen płaconych w transakcjach wolnorynkowych za produkty rolnicze i niektóre artykuły przemysłowe, o cenach ziemi i całych gospodarstwach w obrocie wolnorynkowym, o poziomie płac robotników niestałych zatrudnionych w gospodarstwach indywidualnych, jak też informacji ogólnych o warunkach atmosferycznych mających przecież ogromny wpływ na wegetację roślin, na terminy i przebieg poszczególnych robót polowych takich jak: siewy zbóż, sadzenie ziemniaków, sprzęt siana i zbóż, zbiór okopowych oraz przyczyn wcześniejszego lub późniejszego rozpoczęcia względnie zakończenia tych prac w rolnictwie.

PRZYCZYNKI DO DZIEJÓW POLSKIEJ STATYSTYKI

Józef Żeglicki

Pierwszy spis zakładów przemysłowych

W dniach 15—30 lipca br. minęło 25 lat od przeprowadzenia po raz pierwszy w naszym kraju spisu zakładów przemysłowych. Jest tu może miejsce dla przypomnienia, iż zagadnienie podobnego spisu rozważano przed 1939 r., ale projekty nie zostały wówczas zrealizowane, a warunki ku temu stworzone zostały dopiero w Polsce Ludowej. Przeprowadzenie spisu zakładów przemysłowych stało się niezbędne przede wszystkim dla założenia ewidencji zakładów przemysłowych, „będącej podstawą do przeprowadzenia dalszych badań z zakresu produkcji i zatrudnienia”¹⁾.

Organizując spis zakładów przemysłowych zaledwie w dwa miesiące po zakończeniu II wojny światowej, postawiono sobie również cel znacznie szerszy. Polegał on na zdobyciu „choćby najogólniejszych informacji o zatrudnieniu w zakładach, zainstalowanej mocy maszyn wytwarzających energię oraz o stopniu zniszczenia zakładów”. W tej ostatniej dziedzinie, wobec prac prowadzonych przez Biuro Odszkodowań przy Prezydium Rady Ministrów, ograniczono się co prawda tylko do procentowego określenia rozmiarów zniszczeń.

W związku z organizacją i przeprowadzeniem spisu zakładów przemysłowych wykonano w Głównym Urzędzie Statystycznym ogromną pracę. Kierował nią wówczas nacelnik Wydziału Statystyki Przemysłowej — a dziś Wiceprezes Urzędu — Stanisław Róg.

Trzeba było nie tylko opracować i uzgodnić z Biurem Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów i z zainteresowanymi ministrami założenia metodologiczne spisu, ale i jego organizację, a co najważniejsze uzyskać zobowiązanie wykonania prac spisowych w terenie przez odpowiednie władze administracji ogólnej. GUS nie posiadał wówczas żadnych własnych jednostek terenowych, mógł więc liczyć tylko na nałożenie obowiązku zrealizowania badania przez organy najbardziej przygotowane fachowo, tj. przez władze

nadzorujące w terenie działalność przemysłową. Odpowiednie zarządzenie zostało wydane przez Ministra Administracji Publicznej w porozumieniu z Ministrem Przemysłu w dniu 28 czerwca 1945 r. Nałożyło ono obowiązek przeprowadzenia spisu na wydziały przemysłowe urzędów wojewódzkich i referaty przemysłowe starostw.

Drugim poważnym problemem było uzyskanie kompletnych materiałów. Pracę trzeba było przeprowadzić od podstaw, gdyż brakowało nawet urzędowych wykazów powiatów i gmin. Zwróćmy też uwagę, iż spis zakładów przemysłowych był pierwszym badaniem Głównego Urzędu Statystycznego obejmującym również Ziemie Odzyskane.

Dla uzyskania kompletnych materiałów spisu zakładów przemysłowych niezbędne stało się nawiązanie przez GUS bezpośredniego kontaktu z centralnymi zarządami i ze zjednoczeniami przemysłowymi w celu uzyskania od tych instytucji wykazów zakładów przemysłowych. Przede wszystkim jednak opracowany został tzw. „Druk 2” spisu. Formularz ten, zgodnie z instrukcją, stanowił wykaz zakładów podlegających spisaniu na terenie okręgu spisowego w miastach lub gromady — na wsi. Sporządzały ten wykaz odpowiednie władze miejskie oraz gminy przed rozpoczęciem spisu na podstawie materiałów, którymi rozporządzały. W wykazie ujmowano odrębnie każdy oddzielnie położony zakład przemysłowy²⁾.

Spisem objęto wszystkie, bez względu na formę prawną, zakłady przemysłowe oraz zakłady budowlane — zgodnie z ówczesną klasyfikacją dziedzin gospodarki narodowej — poza zakładami zupełnie zniszczonymi i pozostającymi bez opieki. Natomiast objęto spisem zakłady nieczynne, o których można było uzyskać bliższe informacje. Wszystkie czynne zakłady przemysłowe, górnicze i budowlane, jak i uboczne zakłady przemysłowe połączone z gospodarstwem rolnym lub leśnym objęte zostały spisem niezależnie

od liczby zatrudnionych. Ponadto zakres spisu rozszerzony został na czynne zakłady rzemieślnicze, które w dniu spisu zatrudniały łącznie z właścicielem i członkami jego rodziny 5 i więcej pracowników.

Należy tu dodać, że zgodnie z odpowiednimi ustaleniami: „W przypadku, gdy jedno przedsiębiorstwo składało się z dwóch lub więcej zakładów, reprezentujących różne gałęzie produkcji — dla każdego z tych zakładów należało wypełnić oddzielny arkusz spisu przemysłowego”.

W terenie zastosowano dwa sposoby spisywania. Pierwszy polegał na wzywaniu właścicieli zakładów do zarejestrowania ich zeznań przez komisarzy spisowych na formularzach spisu w siedzibie władz spisowych. Drugi sposób polegał na doręczeniu formularzy do zakładów i odebraniu formularzy wypełnionych po upływie wyznaczonego terminu.

Wzór formularza nazwanego „arkuszem spisu przemysłowego” zawierał, obok miejsc do wpisania informacji adresowych oraz o formie prawnej zakładu, także wiersze do wpisania:

- liczby osób zatrudnionych w zakładzie (w dniu spisu oraz przy największym obciążeniu, tj. liczby osób, które mogą być zatrudnione przy aktualnym stanie urządzeń; informację tę podawały także i zakłady nieczynne, o ile nie były całkowicie zniszczone);
- danych o mocy maszyn wytwarzających energię (odrębnie dla maszyn i turbin parowych, silników spalinowych, silników wodnych oraz innych silników wytwarzających energię, a także dla mocy elektrycznej pobieranej ze źródeł obcych);
- danych o procencie zniszczenia: budynków, gospodarki energetycznej oraz urządzeń technicznych;
- rodzaju głównej produkcji: przed wojną oraz w okresie spisu; przy tym należało tu wykazać np. nazwy głównych artykułów wytwórczości bądź określić rodzaj wykonywanych czynności.

W Wydziale Statystyki Przemysłowej opracowano, w związku z koniecznością symbolizacji branżowej zakładów przemysłowych, klasyfikację gałęzi przemysłowych w podziale na grupy zakładów przemysłowych. Przeprowadzono tam również m. in. kontrolę wypełniania formularzy spisu, jak i kontrolę kompletności wpływających materiałów. Tak np. w sierpniu 1945 r., kiedy Wydział liczył już 21 pracowników (jeszcze w lipcu było ich tylko 9), przeprowadzono kontrolę wypełniania „arkusza spisu przemysłowego” dla 5612 zakładów, a kontrolą kompletności materiałów objęto 113 powiatów, tj. 9945 formularzy.

W toku tych prac starano się o uzupełnienie materiałów. Dopiero po interwencjach, monitach itp., w lutym 1946 r. można było np. przystąpić do opracowywania materiałów z 656 zakładów znajdujących się na terenie sześciu powiatów Ziemi Odzyskanych. Mimo wysiłków nie zdołano jednakże zebrać żadnych informacji z powiatów: Bartoszyce, Iławka, Słupsk, m. Szczecin, powiat Welecki, Zielona Góra, Lubań, Wałbrzych, m. Wrocław i Żagań. Aparat administracyjny był tam jeszcze zbyt słaby, nie mógł wykonać wszystkich obowiązków, a w wielu przypadkach nie było nawet zorganizowanych gmin.

W trakcie opracowania materiałów spisu najszybciej uzyskano informacje o liczbie zakładów czynnych i nieczynnych; umożliwił to specjalny formularz kontrolny („Druk 3”), służący do kontroli kompletności materiałów podstawowych.

Spis zakładów przemysłowych został przeprowadzony przed wydaniem aktu o nacjonalizacji podstawowych gałęzi przemysłu. Badanie wykazało więc m. in., że więcej niż 1/3 zakładów przemysłowych w Polsce znajdowała się wówczas w rękach prywatnych. W zbyt słabym stopniu, jak się nam wydaje, podkreśla się w statystycznych analizach osiągnięć Polski Ludowej fakt, że bez wspomnianego aktu prawnego osiągnięcia te nie byłyby możliwe. Pragniemy tu uwypuklić nie tylko to, że na 30017 zakładów przemysłowych objętych spisem, wśród 11506 znajdujących się w rękach prywatnych było m. in. 1287 zakładów hutniczych i metalowych, 1220 przemysłu drzewnego oraz 718 zakładów budowlanych. W tych ważnych gałęziach przemysłu oraz w budownictwie, udział zakładów prywatnych wynosił nie wiele mniej niż 50%, a w górnictwie — choć był o wiele niższy — to jednak na 476 zakładów 70 było w rękach prywatnych. W kluczowym dla gospodarki kraju zagłębiu przemysłowym, tj. w województwie śląskim, na 3361 zakładów objętych spisem 1045 było prywatnych. Również więcej niż połowa zakładów województwa krakowskiego należała do prywatnych właścicieli. Informacje te wskazują jak olbrzymie znaczenie miał akt o nacjonalizacji podstawowych gałęzi przemysłu.

Publikowane wyniki spisu zakładów przemysłowych nie zawierają niestety informacji o wielkości zakładów prywatnych mierzonej choćby liczbą zatrudnionych pracowników. Ale gdybyśmy nawet założyli, że znaczną część tych zakładów stanowiły zakłady małe, to i tak znaczna ich liczba świadczy o poważnym stopniu dekoncentracji produkcji, która w połączeniu z formą własności, stanowiła potencjalne zagrożenie planowanego już wówczas koniecznego rozwoju przemysłu.

Poziom zatrudnienia w zakładach przemysłowych, a także w budownictwie zilustrujemy według ówczesnej klasyfikacji gałęziowej przemysłu w specjalnej tabeli:

Tabl. 1

Gałęzie przemysłu	Zakłady			Zatrudnienie	
	ogółem	w tym czynne	posiadające maszyny wytwarzające energię	w dniu spisu	przy najwyższym obciążeniu (potencjalne)
Ogółem	30017	20881	12598	738329	1408523
Górnictwo i rafinerie nafty	476	337	212	168393	248442
Przemysł:					
mineralny	2296	888	687	34231	76788
hutniczy i metalowy	3355	2411	584	136722	283206
elektrotechniczny . .	290	221	28	9266	25644
precyzyjny i optyczny	104	82	23	1564	3390
chemiczny ^a	819	607	215	30769	56571
włókienniczy	1142	844	365	94513	178000
papierniczy	238	170	72	9867	19955
poligraficzny	504	417	62	8900	14543
skórzany	330	235	115	5400	10743
drzewny	3667	2055	1643	30042	72179
instrumentów muzycznych i zabawek	30	22	3	345	1190
przetwórczo-rolny i spożywczy	13601	10084	7933	90312	192835
odzieżowy	806	625	54	26424	50688
budowlany	1471	1208	134	54062	128133
Elektrownie, gazownie, wodociągi i rzeźnie	888	675	468	37519	46216

^a Łącznie z wydobywaniem żwiru, piasku oraz kamieniołomami itp.

O skali przemian w strukturze gospodarki narodowej świadczy liczba 1,4 mln osób zatrudnionych nawet przy uwzględnieniu tzw. „najwyższego obciążenia” — w zestawieniu z liczbą ludności w Polsce, która według spisu sumarycznego ludności, przeprowadzonego w siedem miesięcy po spisie zakładów przemysłowych — wynosiła 23,9 mln osób, gdy w 1969 r. wśród 32,5 mln mieszkańców naszego kraju aż 5,3 mln osób było zatrudnionych w przemyśle i w budownictwie.

W dwadzieścia pięć lat po pierwszym spisie przemysłowym warto przypomnieć, że więcej niż połowa zakładów objętych spisem miała zniszczone urządzenia techniczne. Na Ziemiach Odzyskanych zniszczenia tych urządzeń wystąpiły, proporcjonalnie, w jeszcze większej liczbie zakładów. Bardziej szczegółowe informacje w tym zakresie w ujęciu wojewódzkim ze wskazaniem liczby zakładów objętych spisem i zatrudnienia w zakładach czynnych oraz z podaniem szerszej informacji o zniszczeniach, bo wskazujące także liczbę zakładów, w których były zniszczone budynki oraz gospodarka energetyczna — zawiera poniższa tablica:

Tabl. 2

Województwo	Zakłady		Zatrudnienie w dniu spisu w zakładach czynnych	Zakłady posiadające zniszczone		
	ogółem	w tym czynne		budynki	gospodarkę energetyczną	urządzenia techniczne
Ogółem . . .	30017	20881	738329	14072	8466	16788
w tym Ziemię Odzyskaną	9255	4238	112580	4862	3971	6066
M. st. Warszawa	1166	852	42428	739	391	806
M. Łódź . . .	780	728	63429	191	103	242
Białostockie . . .	709	482	6129	418	260	445
Gdańskie . . .	1480	728	18911	942	700	1038
Kieleckie . . .	2050	1570	37717	974	344	1181
Krakowskie . . .	2328	1912	61961	929	491	1124
Lubelskie . . .	1657	1403	14646	765	293	824
Łódzkie . . .	2001	1489	42264	798	336	1010
Olsztyńskie . . .	702	199	1237	407	389	540
Pomorskie . . .	2057	1515	35290	1056	622	1202
Poznańskie . . .	3906	2854	55147	1472	909	1010
Rzeszowskie . . .	1244	959	24902	640	384	734
Szczecińskie . . .	1480	410	2488	890	788	1037
Śląskie . . .	3361	2493	263879	1528	914	1839
Warszawskie . . .	2088	1592	20242	1117	512	1150
Wrocławskie . . .	3008	1641	47659	1206	1030	1606

Pełne wyniki pierwszego spisu zakładów przemysłowych ujęto w wydany 27 czerwca 1947 r. zeszycie „Statystyki Polski”, a więc stosunkowo szybko, jeśli się zważy na takie okoliczności, jak: przy opracowywaniu materiałów tego badania przetworzono równoległe formularze pierwszego spisu rolnego i niemal w tym samym czasie opracowano wyniki sumarycznego spisu ludności, przy czym nie dysponowano ani wystarczającą liczbą pracowników, ani środków technicznych.

Publikacja zawiera trzy zespoły tablic obejmujących syntetyczne dane statystyczne, odrębnie według gałęzi przemysłu i według województw. Dane te ilustrują:

- zakłady posiadające maszyny wytwarzające energię oraz moc maszyn,
- zakłady czynne i nieczynne według charakteru prawnego,

— przeciętny procent zniszczenia w budynkach, gospodarce energetycznej i urządzeniach technicznych.

Zagadnienie zniszczeń zostało przedstawione w sposób szczegółowy w odrębnej, drugiej części publikacji. Podano tam informację o liczbie zakładów według wielkości oraz procentach zniszczeń budynków przemysłowych, gospodarki energetycznej i urządzeń technicznych. Wielkość zakładów scharakteryzowano liczbą zatrudnionych. Odnośna tablica jest sporządzona w części pierwszej według gałęzi przemysłu, a w części drugiej według województw, z dalszym podziałem według gałęzi przemysłu. Druga część tablicy zawiera także podobne zestawienie dla całych Ziemi Odzyskanych.

Ze wspomnianą tablicą szczegółową pozostaje w pewnym związku jedyna tablica zamieszczona w pierwszej części publikacji, zawierająca syntetyczne dane statystyczne, a nie posiadająca odpowiadającego jej zestawienia w ujęciu wojewódzkim. Tablica ta przedstawia w ujęciu gałęziowym przyrost lub spadek mocy zainstalowanych maszyn w przemyśle w 1945 r. w porównaniu z rokiem 1936.

Ponadto w drugiej części publikacji zamieszczono tablicę obejmującą szczegółowe dane statystyczne o liczbie zakładów (ogółem, nieczynnych, o których brak danych, czynnych), zatrudnionych (w dniu spisu i przy najwyższym obciążeniu) oraz zakładów posiadających maszyny wytwarzające energię i informację o mocy maszyn. Również i te dane są zgrupowane według gałęzi przemysłu oraz według województw, a także dla Ziemi Odzyskanych.

Publikacja „Spis zakładów przemysłowych 1945” zawiera więc dane w dużym stopniu uszczegółowione, nie pozwalają one jednak obecnie na przeprowadzenie dokładniejszych analiz porównawczych, poprzez zestawienie ich z aktualnymi opracowaniami z zakresu przemysłu i budownictwa. Warto więc przypomnieć, że zakres opracowań spisu zakładów przemysłowych był znacznie szerszy; wyniki były opracowane według powiatów i według grup zakładów, na które dzieliły się gałęzie przemysłu.

Tym cenniejsze są więc pewne tablice robocze znajdujące się do dziś w Centralnym Archiwum GUS. Tablice te obejmują wyniki spisu dla poszczególnych powiatów Ziemi Zachodnich i Północnych i zawierają dane o liczbie zakładów, zatrudnieniu oraz informacje o mocy maszyn — w podobnym ujęciu jak w charakteryzowanej przez nas ostatnio szczegółowej tablicy publikacyjnej. Zachowane materiały są tym cenniejsze, że zawierają informacje dla niektórych grup zakładów (w sumie 17) w poszczególnych gałęziach przemysłu.

Przypisy

1) „Spis zakładów przemysłowych 1945”, Przedmowa („Statystyka Polski”, seria D, z. 3, W-wa 1947). Z publikacji tej, o ile nie zaznaczono inaczej, zaczerpnięto też dalsze informacje o tym badaniu, a także — wykazane w artykule dane statystyczne.

2) Zgodnie z ustawą z dnia 16 maja 1938 r. o opłatach rejestracyjnych od przedsiębiorstw i zajęć, za zakład przemysłowy uważano: „jedno lub kilka zamkniętych lub otwartych pomieszczeń położonych w obrębie jednego obejścia bądź stanowiących jeden jednolity zespół gospodarzy i służących do jednego rodzaju produkcji lub nawet do kilku rodzajów, jeśli stanowią one kolejne stopnie obróbki bądź przeróbki tych samych materiałów i wytworów, lub znajdują się w związku uzasadnionym potrzebami głównej produkcji”, natomiast za położony oddzielnie zakład górniczy: „zespół szybów, sztolni, wież wiertniczych itp. urządzeń należących do jednego przedsiębiorstwa, a znajdujących się w obrębie jednego terenu kopalnianego i służących do wydobywania tego samego produktu”.